

MINDAUGAS BLOZNELIS

JAUNIMAS 1941 m. BIRŽELIO SUKILIME

1941 m. Birželio sukilimas yra unikalus atvejis Antrojo pasaulinio karo paliestų šalių istorijoje, tad šio lietuvių tautos kovos už savo egzistenciją akto negalima nutylėti ir leisti interpretuoti kontroversiškai. Jis būdingas tuo, kad sukilimą pradėjo jaunimas, kuris kaip detonatorius įžiebė pasipriešinimo akcijas visoje Lietuvoje, o paskui jas vykdė brandžiausia tautos dalis.

Pirmojoje straipsnio dalyje pateikiamas pasirengimo sukilimui ir jo eigos aprašymas pagal asmeninę autoriaus patirtį.

Antrojoje dalyje apžvelgiamas sukilimo dalyvių LAFo štabe ir krašte amžius. Išskiriamos keturios dalyvių amžiaus grupės. Tai parodo, koks buvo jaunimo vaidmuo 1941 m. sukilime. Jaunimas buvo augęs ir brendęs nepriklausomoje Lietuvoje.

Sovietinė okupacija. 1940 m. sovietinė okupacija daugumai buvo visai netikėta, nors kai kurie išvalgesni mokslininkai - A. Pakštas, politikai - K. Škirpa ir kt., jausdami tarptautinę įtampą, siūlė tuometinei valdžiai, prezidentui Antanui Smetonai rengtis tokiai galimybei ir pervesti į užsienį pinigų, siųsti į užsienį perspektyviausius mokslininkus ir kultūros darbuotojus, deponuoti užsienyje žymiausias kultūros vertybes ir pan. Tačiau į tai valdžia neatsižvelgė.

Grėsmę tautos ir valstybės ateičiai jautė ir išvalgesni akademinės aplinkos žmonės, ir karininkai. Toks išvalgus patriotas pasirodė gen. št. mjr. Vytautas Bulvičius, skaitęs karinio rengimo kursą VDU, kur jau buvo kalbama apie pasipriešinimą įvairiomis sąlygomis. Šis kursas buvo bendras įvairių fakultetų studentams, vyko Medicinos fakulteto didžiojoje auditorijoje ir buvo gausiai lankomas¹. Čia užsimezgė būsimo LAFo štabo narių pažintys.

Daugelis jaunųjų karininkų, kareivių, studentų, moksleivių, kaimo jaunimo buvo labai pasipiktinę, kai valdžia be pasipriešinimo pasidavė okupantams. Tiesa, atskirų susirėmimų su Raudonosios armijos kariais buvo ne vienas. *

¹ M. Bloznelis, Pokalbis su J. Prapuoleniu, 2006. (Autoriaus asmeninis archyvas).

Sovietinei valdžiai vis išulėjant - jau pirmaisiais mėnesiais pasipylus suėmimams, kaip atsakas spontaniškai įvairiose vietose kūrėsi slapti pasipriešinimo židiniai. Jie pradėjo dairytis talkos.

Lietuvoje būrėsi aktyvūs žmonės, kurie nepritarė sovietinei okupacijai, jautė pareigą kovoti dėl nepriklausomybės, tačiau jie buvo neorganizuoti.

Lietuvių aktyvistų frontas, arba Kauno organizacinis centras. Aktyviausiai paprastai veikia studentai. Jau 1940 m. rudenį prasidėjus Kaune studijoms, P.Narutis su ateitininkiškų korporacijų vadovais aptarė veiklos būtinumą². Kaip studentų koalicijos vadovas Narutis susitiko su kitų korporacijų atstovais ir koaliciją išplėtė - prisijungė neolituonų, ramovėnų ir kitos korporacijos³. Nutarta protestą prieš sovietinę valdžią išreikšti įspūdingu Vėlinių paminėjimu Kauno kapinėse. Tai, kaip sako Pilypas Narutis, buvo jau susidariusio pagrindinės veiklos ryšių tinklo išbandymas⁴.

Kapinėse susirinko apie 5000 žmonių, daugiausia moksleiviai ir studentai. Jiems įbauginti buvo mesti NKVD kariškiai, kurie griebė kas pakliuvo ir vertė į sunkvežimius.

Kauno Vėlinių demonstracijos, pasibaigusios nekaltų žmonių suėmimu, sudarė tam tikrą dvasinę atramą, pademonstravo lietuvių vienybę. Tai buvo pradžia ir akstinas organizuoti didesniam tikslui - visuotiniam tautos pasipriešinimui. Po Vėlinių susitikę studentų koalicijos nariai nusprendė pradėti pasipriešinimo veiklą. Atsirado Kauno organizacinis centras⁵.

Vilniaus organizacinis komitetas. Kauno organizacinį centrą įkūrė studentai ir VDU jaunieji dėstytojai, o Vilniaus organizacinį centrą įkūrė tenai dislokuoto Raudonosios armijos (toliau - RA) 29-ojo korpuso (kuriame buvo sutelkta didžioji dalis lietuvių) karininkai. Susijungusiems jauniems karininkams vadovavo Kauno ir Vilniaus studentų mėgstamas karinio rengimo dėstytojas, generalinio štabo majoras Vytautas Bulvičius. Bulvičiaus grupė veikė trejetukais ir iš esmės jungė visus aktyvius tos srities žmones. Kadangi pats Bulvičius tik 1940 m., jau prasidėjus okupacijai, buvo perkeltas į Vilnių, į šio korpuso 179-ąjį pulką, tai jį siejo glaudūs ryšiai ir su Kauno akademine aplinka. Vilniaus centre taip pat dalyvavo

² P.Narutis, Tautos sukilimas, d. 1, USA, 1994, p. 136-137.

³ Ten pat, p. 151.

⁴ Ten pat, p. 153.

⁵ Ten pat, p. 158.

daug civilių: dr. Pranas Padalis (Padolskas), J.Kazickas ir kt.⁶ V.Bulvičius rėmėsi ir Saulių sąjungos buvusiais nariais, nes pačią organizaciją sovietų valdžia jau buvo uždraudusi.

Vilniuje (beje, ir kituose Lietuvos miestuose) sovietai ėmėsi represijų, ir tai buvo ženklas kilti į visuotinį pasipriešinimą.

Bendro vadovaujančio centro sudarymas. 1940 m. spalio 9 d. Kaune Derby kavinėje susitiko keletas Kauno ir Vilniaus organizacinių centrų narių (dr.A.Damušis, Leonas Prapuolenis, dr. Pr.Padalis, Pilypas Narutis, Vl.Nasevičius). Jie sutarė įsteigti pasipriešinimo organizaciją - Lietuvos aktyvistų frontą (LAF). Sutarta, kad ši organizacija bus skirta sukilimui prieš sovietinę okupaciją rengti ir atkurti Lietuvos valstybės nepriklausomybei, kai bus tinkamos aplinkybės⁷. Konspiracijos sumetimais tiek Kauno, tiek Vilniaus centrai veikė savarankiškai. Kadangi sukilimui vykdyti reikės ginkluotųjų pajėgų, kurios sutelktos Vilniuje, tai Vilniaus centras bus vyriausias, vadovaujantis centras. Vilniaus centrui buvo pavesta pateikti numatomos vyriausybės narių sąrašą. Kauno centrui, kaip patogiam geografiniam centrui, pavedama įvairių vietinių centrų koordinacija ir vidaus bei užsienio ryšiai. Sutarta neskelbti apie centrų įsikūrimą, o konspiracijos sumetimais veikti įvairių skirtingų pavadinimų organizacijų vardu⁸.

LAFas Berlyne. 1940 m. lapkričio 17 d. Lietuvos diplomato plk. Kazio Škirpos iniciatyva įvyko LAFo steigiamasis susirinkimas Berlyne. Kiek dabar žinoma, tai buvo atskiras, o ne tokio pat pavadinimo kaip Kaune centras. Taigi susiformavo trys vadovaujantys centrai: Berlyne, Kaune ir Vilniuje.

Berlyno LAFo centras buvo svarbus ne tik tuo, kad veikė legaliai, bet kad buvo įsikūręs Vokietijos, su kuria buvo siejama karo su Sovietų Sąjunga viltys, sostinėje. Taigi čia buvo galima anksčiausiai sužinoti apie galimo karo pradžią, o galbūt net ir gauti paramos palaikant ryšius su pasipriešinimo organizacija Lietuvoje.

Prasidėjo LAFo centrų kontaktai su Berlynu - vyko ryšininkų žygiai tiek iš Lietuvos, tiek iš Berlyno, iš kur buvo pranešama apie numatomą karo pradžią ir galimą Vermachto paramą ginklais ir amunicija⁹. Reikia pasakyti, kad dėl asmeninių K.Škirpos ryšių su aukštaisiais Vermachto ka-

⁶ A.Damušis, Lithuania against soviet and nazi aggression, USA, 1998, p. 58.

⁷ Draugas, 1951.07.28, Čikaga, Nr. 153; P.Narutis, min. veik., p. 381.

⁸ A.Damušis, - *Į laisvę*, 1954, Nr. 3(40), p. 4.

⁹ A.Damušis, Lithuania against., p. 65-66.

rininkais karinė vadovybė labai palankiai vertino sukilimo rengimą, o tam visiškai nepritarė nacių politinė vadovybė. Ryšius su Berlynu ir K.Škirpa daugiausia palaikė Vilnius.

1941 m. pavasarį į Berlyną nuvyko LAFo štabo narys mjr. Bulvičiaus pavaduotojas kpt. M.Naujokas (Kumpis 24), kuris balandžio 13 d., grįždamas į Lietuvą, vokiečių saugumo paskirtam palydovui nurodžius netinkamą vietą, pateko į pasalą. Sužeistas jis prasiveržė pro NKGB sargybinius, bet žaizdų išsekintas buvo rastas tankumyne. Pasienio sargyba jį nugabeno į Tauragės ligoninę, kur patikimai medicinos seseriai suspėjo perduoti informaciją apie karo pradžią - gegužės 1-10 d. Įsakyta LAFo kovotojams sukilimo metu ant rankovės ryšėti baltą raištį su užrašu TDA. Netekusį sąmonės jį tuojau pat išsivežė saugumiečiai¹⁰.

Ši data, pasirodo, nepasitvirtino.

Laikinoji vyriausybė. Gavus informaciją iš M.Naujoko per B.Stasiukaičio organizuotame tinkle Tauragės ligoninėje dirbančią medicinos seserį, kuri nurodė karo pradžios datą, atpažinimo priemonę sukilėliams (raištis su TDA raidėmis) ir K.Škirpos pageidavimą Laikinojoje vyriausybėje numatyti tris žmones iš Berlyno LAFo, prof. J.Meškausk'o bute Kaune 1941 m.balandžio mėn. L.Prapuolenis sukviestą pasitarimą. Jame dalyvavo dr. Pr.Padalis ir Vl.Nasevičius iš Vilniaus. Aptarta Laikinosios vyriausybės sudėtis. Balandžio 22 d. ji abiejų - Kauno ir Vilniaus - LAFo štabų buvo patvirtinta:

ministras pirmininkas - plk. K.Skirpa,
krašto apsaugos ministras - gen. št. mjr. V.Bulvičius,
užsienio reikalų ministras - R.Skipitis (iš LAF štabo Berlyne),
vidaus reikalų ministras - Vladas Nasevičius.
švietimo ministras - prof. J.Ambrazevičius,
finansų ministras - Jonas Matulionis,
prekybos ministras - Vytautas Statkus,
pramonės ministras - dr. inž. A.Damušis,
žemės ūkio ministras - prof. B.Vitkus,
socialinės apsaugos ministras - dr. J.Pajaujis,
komunalinio ūkio ministras - inž. V.Landsbergis-Žemkainis,
susisiekimo ministras - J.Masiliūnas,
valstybės kontrolierius - J.Vainauskas.

¹⁰ K.Škirpa, Sukilimas, Vašingtonas, 1973, p. 100-101.

Numatytasis Ministrų Kabinetas turėjo tuoju pat rengtis veiklai savo ministerijose, kai tik gegužės 10 d. prasidės karas”.

Vilniaus štabo sužlugdymas. Vilniaus LAFo štabas per vokiečių repatriacijos įgaliotini Kleistą buvo daugiausia susijęs su žadama vokiečių parama ginklais, kai tik prasidės karas. Tačiau, P.Naručio nuomone, Gestapas, nenorėdamas lietuvių sukilimo, perdavė šiuos ryšius sovietų saugumui, ir birželio 7-8 d. Vilniaus LAFo karinio štabo nariai buvo suminti^{11 12}. Apie glaudų nacių saugumo policijos ir NKVD ryšį kalba taip pat dr. A.Idzelis¹³.

Vilniaus LAFo štabo narys V.Nasevičius birželio 17 d. pasakė Leonui Prapuoleniui: „Dabar jūs, Kaunas, vieni! Veskit!“¹⁴

Po šių suėmimų buvo pakoreguotas Laikinosios vyriausybės sąrašas.

Visam LAFo tinklui gerokai pakenkė birželio 14 d. prasidėję trėmimai. Tiesa, jie labai padidino neapykantą okupantams ir jų talkininkams. Šalyje būrėsi ginkluoti būriai, kurie šiaurės rytų Lietuvoje net sustabdė trėmimus¹⁵.

Trėmimų metu buvo gauta patikima informacija, kad karas prasidės birželio 18-26 d. Pasitarus nutarta, kad greičiausiai pagal Hitlerio tradiciją jis prasidės sekmadienį, birželio 22 d. Visą birželį Kaune vyko pasiruošimas.

Kauno LAFo vadovybė. Remiantis studentų ateitininkų sąjunga ir studentų koalicija (kur jungėsi ne tik studentai, bet ir korporacijų filisteriai - jauni VDU dėstytojai) buvo sudarytas Kauno LAFo štabas: pirmininkas P.Narutis (Gr), pavaduotojas B.Stasiukaitis (Ga), J.Valiulis (Neo), ltn. Jucevičius (Ram), J.Milvydas (Sk), R.Šatas (Gr), V.Vileišis (Varp), ltn. V.Stonis (Ga), ltn. A.Naudžiūnas (Gr), J.Pajaujis (Gr), Ant.Šapalas (Gr), ltn. K.Ambrozaifis (Ga), J.Rudokas ir kt.*

Kauno LAF štabui faktiškai vadovavo studentas P.Narutis ir L.Prapuolenis, pradžioje buvęs tiesioginis tarpininkas tarp Kauno ir Vilniaus

¹¹ P.Narutis, min. veik., p. 210.

¹² Ten pat, p. 227.

¹³ A.Idzelis, Kova už nepriklausomybę 1941 metais, - *Į laisvę*, 2006 spalio-gruodis, Nr. 155 (192), p. 50-55.

¹⁴ P.Narutis, min. veik., p. 236.

¹⁵ LE, t. 29, p. 171.

* Gr- „Grandies“ korp. narys, Ga - „Gajos“ korp. narys, Varp - varpininkų korporacijos „Varpas“ narys, Neo - studentų korporacijos „Neolituania“ narys, Sk, Vyt - studentų skautų „Vyties“ korporacijos narys, Ram - korporacijos „Ramovė“ narys.

štabų, Vilniaus štabui žlugus, L.Prapuolenis tapo LAFo štabo atstovu prie Laikinosios vyriausybės.

Rengiantis sukilimui, aptarti šie pagrindiniai siekiai Kaune:

- prasidėjus karo veiksams ir apsaugojus nuo sovietų intervencijos, pradėti sukilimą, skelbti Lietuvos nepriklausomybę ir suformuoti Laikiną vyriausybę;
- išvaduoti kalinius ir apsaugoti gyventojus;
- saugoti nuo sunaikinimo svarbiausias miesto komunalines įmones, įrengimus ir pastatus.

Ryšiui tarp atskirų sukilimo grandžių, taip pat sukilimo pradžiai skelbti nutarta naudotis radijo siųstuvais, kuriuos buvo pagaminę štabo nariai R.Šatas ir B.Kontrimas. Vienas siųstuvų buvo įrengtas saugioje vietoje Aleksote. Kitas buvo rezervinis. Taip pat pasirengta naudoti Kauno radiofoną ir radijo stotį¹⁶.

Perimant strateginius objektus, remtis ne ginkluotos jėgos naudojimu, bet aptarnaujančiųjų lietuvių patriotiniu solidarumu.

Birželio 22 d., sekmadienį, anksti rytą prasidėjo karas.

Vienas iš kebliausių štabo uždavinių buvo sukilimo pradžios nustatymas. Nustčius galimą karo pradžią birželio 22 d., buvo paskelbta parengties būklė. Birželio 18 d. LAFo štabui įkurdinti buvo numatyta senelių prieglauda Aukštaičių g., prasidėjus karui - 22 d. rytą L.Prapuolenis su dalimi štabo ten ir įsikūrė. Kita štabo dalis susitelkė Chemijos institute (Vydūno al.). Jau anksčiau buvo sutarta su pirmos ir trečios milicijos vadovais, kad jie pasirūpins apsauga - susitars su patikimais uniformuotais žmonėmis, kurie suteiks ir ginklų¹⁷.

Sekmadienį rusų tankai Savanorių prospektu riedėjo į Užnemunę, nors vokiečių lėktuvai jau buvo sudaužę Kauno aerodromą, ginklų dirbtuves, Fredoje degė sandėliai.

Štabo studentai medikai parūpino greitosios pagalbos mašinas, kuriomis labai greit radiofone sudaužytosios radijo lempos buvo pakeistos naujomis. Taigi jau pirmadienio rytą radiofonas buvo parengtas darbui. Šios greitosios pagalbos mašinos kurį laiką buvo pagrindinė ryšių priemonė¹⁸.

J.Rudokas ir jo grupė 22 d. vakare užėmė pašto ir telegrafo centrą ir taip apsaugojo jį nuo susprogdinimo, be to, RA štabui ir Kauno komendantūrai pranešė, kad esą vokiečiai išmetė desantą Kaune. Paskui išjungė visus

¹⁶ A.Damušis, *Lithuania against..*, p. 80.

¹⁷ P.Narutis, *min. veik.*, p. 273, 278.

¹⁸ Ten pat, p. 271.

ryšius¹⁹. Antrojoje nakties pusėje Kaune sovietų valdžia metėsi į paniką ir pradėjo skubiai trauktis iš miesto. Nespėjo išsivežti net ir dalies kalinių. Iš štabo buvo pasiųsta ginkluota grupė (vadovas lt. V.Stonis) laukti Vilijampolėje vokiečių lėktuvų numestų ginklų, tačiau į jokių sutartus atpažinimo ženklus (šviesas) vokiečių lėktuvai nereagavo, ginklų nebuvo. Kadangi grėšė pavojus radijo stočiai, Stonio grupė buvo permesta saugoti stoties ir antenų.

LAFo štabas pirmadienio rytą (23 d.) gavęs pranešimą apie radiofono ir radijo stoties pasirengimą transliacijai, nors Kaunas dar ne visai buvo sukilėlių rankose, nusprendė skelbti sukilimo pradžią ir Nepriklausomybės atkūrimo deklaraciją.

Nepriklausomybės atkūrimo deklaracija. Pirmadienio rytą LAFo štabo nariai L.Prapuolenis, A.Damušis ir plk. J.Vėbra, lydimi lt. Lukoševičiaus, nuvyko į radiofoną ir ten 9.28 val. LAFo vyriausiojo štabo vardu jo įgaliotinis L.Prapuolenis paskelbė pareiškimą apie Nepriklausomos Lietuvos atkūrimą ir Lietuvos Laikinosios vyriausybės sudėtį. Paskui buvo sugiedotas Lietuvos himnas²⁰.

Štai šio pareiškimo tekstas:

„Susidariusi Laikinoji vėl naujai atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Prieš viso pasaulio tyrąją sąžinę jaunoji Lietuvos valstybė entuziastingai prisideda prie Europos organizavimo naujais pagrindais.

Žiauraus bolševikų teroro iškankinta lietuvių tauta ryžtasi kurti savo ateitį tautinės vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais“²¹.

Mano prisiminimai. Kai gatvėse pasigirdo deklaracijos žodžiai, o po to himnas, nepažįstami žmonės ėmė gatvėse glėbesčiuotis, bučiuotis. Galbūt tai pati pakiliausia mano gyvenime akimirka, nors Savanorių prospektu dar užė tankai.

Kaimynystėje buvo trys tos pačios VIII gimnazijos abiturientai. Mes iš karto patraukėme į „Saulės“ rūmus. Kažkas pasakė, kad iškelta tautinė vėliava virš Karo muziejaus. „Saulės“ rūmai stūksojo viršum viso miesto, o ant rūmų stogo buvo iškeltas dar rąstų trianguliacinis bokštelis, pastaruoju laiku naudotas priešlėktuvinei apsaugai.

Susiradom sargą, gavom iš jo lietuvišką vėliavą ir, užkopę į bokštelį, ant aukšto stiebo pritvirtinom Trispalvę. Rišant vėliavą užpuolė tartum širšės, bet mes į tai

¹⁹ Ten pat, p. 315.

²⁰ J.Brazaitis, Raštai, Chicago, 1985, p. 67.

²¹ LE, t. 29, 1963, p. 174.

nekreipėme dėmesio. Jau džiaugdamiesi plevėsuojančia vėliava supratom, kad tai - kulkos.

O gatvės apačioje, kaip giliame kanjone, riedėjo tankai. Dabar - į rytus²².

Paskelbus sukilimą, prasidėjo mūšis dėl Kauno. Vykdydama vokiečių kariuomenės pavedimą išlaikyti nesusprogdintus tiltus, lakūno Dženkaičio grupė Aleksote bandė užimti tiltą, tačiau išsigandusi sovietų karo vadovybė pirmadienį susprogdino tą tiltą drauge su visa juo slinkusia sovietų kariuomene. Buvo susprogdinti taip pat geležinkelio ir Panemunės tiltai. Taip sovietų armijos divizijos, buvusios Sūduvos pusėje, liko atkirstos.

Pirmadienį sukilėlių daliniai pradėjo telktis įvairiose miesto vietose. Ginklų labai stigo. Tačiau rytą pavyko užimti didelį ginklų sandėlį buv. Parodos aikštėje (Radastų gatvėje) ir naudojantis greitosios pagalbos mašinomis greit aprūpinti susitelkusius būrius²³. Prasidėjo mieste likusių karo židinių likvidavimas ir kautynės su besiveržiančiais persikelti per Nemuną RA daliniais. Šančiuose vyko stiprūs mūšiai ties Žalioju tiltu ir Napoleono kalnu susitelkusiais armijos daliniais. Taip pat naktį vyko smarkūs susirėmimai su Nemuną bandžiusiomis forsuoti šarvuotomis amfibijomis, tačiau armijos daliniams persikelti nepavyko. Divizijos Kauną aplenkė.

Tris dienas Kaunas buvo kontroliuojamas sukilėlių. Vokiečių kariuomenės daliniai pasirodė tik ketvirtadienį. Jie neatnešė laisvės, dėl kurios kovota, bet iš jų rankų jos gauti ir nesitikėta.

Per kelias kovų dienas Lietuvoje žuvo apie 2000 laisvės kovotojų. Didžioji žuvusiųjų dalis buvo jaunimas - jauni kariai, studentai, moksleiviai, darbininkų vaikai²⁴.

Sukilimo tiesioginis tikslas buvo pasiektas - Lietuva paskelbta nepriklausoma, valdė sava vyriausybė. Sukilimas parodė, kad Lietuva į Sovietų Sąjungą buvo įtraukta prievarta, o ne savo noru, kaip skelbė bolševikai.

Sėkmingu sukilimu tauta atgavo pasitikėjimą, kuris buvo reikalingas naujoms okupacijoms pakelti ir vėl naujai atkurti Nepriklausomybę.

Būdinga, kad šį sukilimą Kaune vykdė jaunimas. Iš įvairių sukilimo aprašymų sudarytas sukilimui vadovavusio LAFo štabo narių sąrašas. Jį pateikiame 1 priede²⁵.

²² M.Bloznelis, Neramūs metai. Prisiminimai, 2006.

²³ Ten pat.

²⁴ P.Narutis, min. veik., p. 238-239; 277-281.

²⁵ LCVA, f. R688, ap. 1, b. 1.1.1.9, 9at, 10, 10at, 11, 11at, 12, 12at, 13, 13at, 14, 14at, 15, 15at, 16, 16at, 17, 17at, 18, 18at, 19, 19at, 23.

Siekiant nustatyti, kurio amžiaus žmonės jautriausiai atsiliepė į sukilimo deklaraciją, ištirti archyvuose esantys sukilimo dalyvių (partizanų) sąrašai, kurie pateikiami 1, 2, 3 ir 4 prieduose.

Tiriant sukilėlių amžių išskirta keturios amžiaus kategorijos, į kurias suskirstytos sąrašuose nurodytos gimimo datos:

A - gimusieji ligi 1900 m., t.y. vyresni negu 41 m.

B - gimusieji nuo 1900 ligi 1909 m., t.y. tarp 32 ir 41 m.

C - gimusieji nuo 1910 ligi 1919 m., t.y. tarp 22 ir 31 m.

D - gimusieji nuo 1920 ir vėliau, t.y. 21 m. ir jaunesni.

Iš 1 priedo duomenų galima padaryti tokias išvadas:

1) LAFo štabo narių 9,4% buvo tarp 32 ir 41m., 71,9% - tarp 22 ir 31 m., ir 18,7 % - jaunesni negu 22 m. Taigi 90,6% buvo gimę jau Nepriklausomos Lietuvos laikais.

2) Kauno LAFo štabo, vadovavusio sukilimui, narių amžiaus vidurkis - 25,6 m.

3) Kauno LAFo štabo 69% narių buvo ateitininkiškų organizacijų nariai.

Taigi sukilimą organizavusį, skelbusį ir realizavusį LAFo Kauno štabą sudarė išimtinai jauni žmonės. Sukilimo rengėjai buvo Nepriklausomos Lietuvos mokykloje išugdytas aktyvių patriotų branduolys, kurio neįbaugino kadrinės kariuomenės kapituliacija ir kuris, drąsiai perėmęs iniciatyvą, suveikė kaip detonatorius sprogdinant sovietinę santvarką. Kaune paskelbta Nepriklausomybės atkūrimo deklaracija sužadino galingo sprogiemo bangą visoje Lietuvoje ir sutelkė brandesnio amžiaus Lietuvos žmones, daugiausia dirbusius žemės ūkyje.

Sudėtingiau nustatyti sukilimo dalyvių - partizanų pasiskirstymą amžiaus kategorijomis atskiruose miestuose ir apskrityse, nes sąrašai tėra išlikę tik trijose apskrityse: Ukmergės, Utenos ir Zarasų. Zarasų apskrities partizanų sąrašė nėra nurodyta gimimo metų - tėra Dusetų partizanų sąrašas, kur nurodyti narių gimimo metai.

Naudojantis archyvine medžiaga, sudaryti Ukmergės (2 priedas), Utenos (3 priedas) ir Zarasų (4 priedas) apskričių sukilėlių (partizanų) būrių sąrašai. Ukmergės ir Utenos būrių narius buvo galima suskirstyti pagal amžiaus kategorijas. Zarasų būrių sąrašuose narių gimimo metai nenurodyti.

Iš 2 priedo matome, kad Ukmergės apskr. C ir D amžiaus grupių žmonės, t.y. 31 m. ir jaunesni, sudarė 57,7% visų sukilimo dalyvių (partizanų), iš jų 17% buvo jaunesni negu 22 m. Utenos apskr. šios amžiaus grupės partizanai sudarė 64% viso skaičiaus, nors jaunesni negu 22 m. sudarė 14,3%.

Dusetų partizanų pasiskirstymas amžiaus grupėmis skiriasi nuo Utenos ir Ukmergės apskr. tuo, kad čia nėra jaunesnių negu 21 m. grupės.

Tarp Dusetų partizanų 10,16% buvo vyresni negu 41 m., 40,67% - tarp 41 ir 32 m. amžiaus ir 49,15% - jaunesni negu 32 m.

1 PRIEDAS. Kauno LAFo štabo narių sąrašas

Eil. Nr.	Vardas, pavardė	Profesija	Gim. metai
1.	Kazimieras Ambrazaitis	stud. Ga	1918
2.	Jonas Antanaitis	stud. Gr	1921
3.	Stasys Bagdonavičius	inž. Gr	1910
4.	Balys Baleišis	tam.	1913
5.	Aleksandras Bendinskas	stud. Gr	1920
6.	Jonas Boruta	stud. Gr	1915
7.	Antanas Briedelis	stud. Gr	1913
8.	Adolfas Darnusis	inž. Gr	1908
9.	Ignas Janavičius	stud. Gr	1919
10.	Albinas Jaudegis	stud. Ga	1918*
11.	Jucevičius, Itn.	stud. Ram	1918*
12.	Petras Jurkštas	tam.	1915*
13.	Jonas Kaknevičius	stud. Ga	1918*
14.	Bagdonas Kontrimas	stud. Gr	1920
15.	Juozas Linkaitis	inž. Gr	1910
16.	Izidorius Mališka	stud. Gr	1919*
17.	Antanas Marčiukaitis	gyd. Ga	1913
18.	Juozas Milvydas	Inž. Vyt.	1919
19.	Antanas Naudžiūnas	stud. Gr	1919*
20.	Pilypas Narutis-Žukauskas	stud. Gr	1920
21.	Jonas Pajaujis	stud. Gr	1920
22.	Juozas Prapuolenis	stud. Gr	1919
23.	Leonas Prapuolenis	dipl. ekon.	1913
24.	Juozas Rudokas	tarn.	1907
25.	Bronius Stasiukaitis	stud. Ga	1917
26.	Vytautas Stonis	stud. Ga	1913
27.	Romas Šatas	stud. Gr	1920
28.	Antanas Šapalas	inž. Gr	1911
29.	Jurgis Valiulis	stud. Neol	1919
30.	Petras Vanagaitis	tam.	1910*
31.	Juozas Vėbra	dr. plk.	1901
32.	Vilius Vileišis	stud. Varp	1914

Žvaigždute pažymėtų LAFo štabo narių gimimo metai pateikiami orientaciniai.

2 PRIEDAS. Ukmergės apskrities sukilimo dalyvių - partizanų būrių sąrašas (LCVA, f. R688...)

EiL nr.	Būrio pavadinimas	Bendras skaičius	A	B	C	D
1.	Bagaslaviškio	55	2	20	21	12
2.	Balalių	18	6	6	6	-
3.	Balninkų	33	2	16	15	-
4.	Bukonių	23	3	10	7	3
5.	Čiobiškio	30	2	9	11	8
6.	Dabužių	25	1	12	10	2
7.	Deltuvos	35	4	15	11	5
8.	Dienovidžių	26	3	8	9	6
9.	Dubingių	15	2	3	9	1
10.	Gelvonų	85	15	20	38	12
11.	Giedraičių	20	1	7	8	4
12.	Jusiškio	11	1	1	6	3
13.	Kavarsko	60	1	18	25	16
14.	Kiauklių	9	-	-	6	3
15.	Krikštėnų	30	4	5	13	8
16.	Kunigiškių	35	4	17	6	8
17.	Kurklių	17	2	13	1	1
18.	Laičių	17	1	6	10	-
19.	Lyduokių	55	4	13	25	13
20.	Musninkų	17	4	6	6	1
21.	Pabaisko	31	1	10	7	13
22.	Pagirio	99	7	49	37	6
23.	Pagirių	8	-	4	3	1
24.	Panoterių	12	3	7	2	-
25.	Pašilės	22	nėra metų			
26.	Siesikų	71	4	26	27	14
27.	Smėlių	20	2	10	8	-
28.	Šaukavos	26	4	6	10	6
29.	Šešuolėlių	10	1	3	4	2
30.	Šešuolių	41	-	13	14	14
31.	Širvintų	53	8	18	18	9
32.	Taujėnų	34	2	9	18	5
33.	Trakinitį	20	-	3	11	6
34.	Ukmergės	25	4	12	7	2
35.	Užugirio	34	3	8	21	2
36.	Veprių	55	5	26	19	5
37.	Videniškių	24	1	8	10	5
38.	Zibalų	24	2	4	13	5
39.	Želvos	49	-	5	29	15
40.	Žemaitkiemio	35	2	8	23	2

Iš viso 1309, iš to skaičiaus - 22 be gimimo metų. Taigi, atmetus 22, lieka 1287; iš to skaičiaus A - 111, B - 434, C - 524 ir D - 218. Nuošimčiais atitinkamai pagal kategorijas 100%, 8,9%, 33,7%, 40,7%, 17%.

3 PRIEDAS. Utenos apskrities 1941 m. Birželio sukilimo dalyvių - partizanų būrių sąrašas²⁶

Eil. nr.	Būrio pavadinimas	Narių skaičius	Amžiaus kategorija			
			A	B	C	D
1.	Alantos	13	1	4	7	1
2.	Andrioniškio	9	3	4	-	2
3.	Anykščių	21	2	12	4	3
4.	Bijutiškio	10	-	4	3	3
5.	Daugailių	15	-	6	6	3
6.	Debeikių	20	-	6	10	4
7.	Juknėnų	6	-	3	3	"
8.	Leliūnų	15	1	6	6	2
9.	Kimėnų	18	-	2	11	5
10.	Kuktiškių	18	1	9	8	-
11.	Molėtų	47	2	6	23	16
12.	Skiemonių	20	-	4	16	-
13.	Skudutiškio	27	3	9	12	3
14.	Spitrėnų	21	1	5	15	-
15.	Spitrėnų	12	1	2	8	1
16.	Stirnių	11	-	3	8	-
17.	Sudeikių	11	-	4	5	2
18.	Suginčių	11	-	6	5	-
19.	Tauragnų	24	1	10	13	-
20.	Utenos miest.	53	4	13	26	10
21.	Utenos m.	16	1	4	4	7
22.	Utenos	38	1	7	24	6
23.	Užpalių	59	3	28	24	4
24.	Videniškių	24	1	5	16	2
25.	Vyžuonių	40	1	13	20	6

Iš viso 559; iš to skaičiaus A- 27, B -175, C - 277, D - 80. Nuošimčiais atitinkamai: 100%, 4,83%, 31,3%, 49,56%, 14,31%.

²⁶ V.Brandišauskas, 1941 m. Birželio sukilimas. Utenos apskr. Partizanų sąrašai, 2000, p. 163-173.

4 *PRIEDAS. Zarasų apskrities sukilimo dalyvių - partizanų būrių sąrašas*²⁷

Eil. Būrio nr. pavadinimas	Narių skaičius	Amžiaus kategorija			
		A	B	C	D
1. Antalieptės	19				
2. Antazavės	21				
3. Avilių	11				
4. Baikių	12				
5. Bajorų	14				
6. Baltriškių	22				
7. Degučių	22				
8. Dūkšto	18				
9. Dusetų	59	6	24	29	
10. Imbrado	20				
11. Kiviškių	10				
12. Kumtpuolių	8				
13. Mukulių	14				
14. Pempių	14				
15. Raudinės	19				
16. Rimšės	18				
17. Salako	53				
18. Saulių	15				
19. Smalių	20				
20. Stelmužės	22				
21. Šalinėnų	13				
22. Šniukštų	19				
23. Tabaro	14				
24. Turmanto	17				
25. Zarasų	30				
Iš viso:	522				

Pastaba. Greta bendro sąrašo, kur nenurodyta gimimo metai, yra atskiras Dusetų partizanų sąrašas, kur metai nurodyti. Tačiau bendrame sąrašė Dusetų partizanų skaičius nurodytas 19, o atskirame sąrašė - 59.

²⁷ LCVA, f. R1106, ap. 2, b. 18,1. 271, 217at.

Literatura

- Brandišauskas V., 1941 m. Birželio sukilimas, Utenos apskr. partizanų sąrašai, Vilnius, 2000, p. 163-173.
- Bloznelis M., Neramūs metai, prisiminimai, 2006.
- Brazaitis J., Raštai, t. 6, Chicago, 1985, p. 67.
- Damušis A., - *Į laisvę*, 1954, Nr. 3(40), p. 4.
- Damušis A., Lithuania against soviet and nazi aggression, USA, 1998, p. 58.
- Draugas, 1951.07.28, Čikaga, Nr. 153.
- Drunga K., - *Pasaulio lietuviai*, 1981, Nr. 6-7.
- Idzelis A., Kova už nepriklausomybę 1941 metais, - *Į laisvę*, 2006 spalio-gruodis, Nr. 155(192), p. 50-55.
- LCVA, f. R688, ap. 1, b. 1, 1.1. 9,9at, 10,10at, 11, Hat, 12, 12at, 13, 13at, 14, 14at, 15, 215at, 16,16at, 17,17at, 18,18at, 19,19at, 23.
- LE, t. 29, Boston, 1963, p. 171.
- Narutis P., Tautos sukilimas, d. 1. USA, 1994, p. 136-137.
- Škirpa K., Sukilimas, Vašingtonas, 1973.

Įteikta 2006 m. liepos mėti.

YOUTH IN THE JUNE 1941 UPRISING

Mindaugas Bloznelis

Summary

The June 1941 uprising is a unique occurrence in the history of the countries involved in World War II and thus one can not be silent about and allow to be interpreted in a controversial manner this fight of the Lithuanian nation for its existence. It is characteristic that this uprising was begun by the youth who like a detonator sparked the resistance activities in all of Lithuania that were later carried out by the mature part of the nation.

The first part of the article presents the preparation for the uprising and an account of its progress as interpreted by the author from personal experience.

The second part reviews the age structure of the participants in the uprising in the staff of the LAF (Lithuanian Activist Front) and in the country. Four age groups of the participants are distinguished. This indicates what role youth played in the 1941 uprising. The youth had grown up and matured in independent Lithuania.

Mindaugas Bloznelis - technikos mokslų daktaras.

Lietuvių katalikų mokslo akademija, Pilies, g. 8, Vilnius, LT-01123.